

Laps ja tema sõbrad.
=====

Inimene on omalt loomult ühiskondlik olend. Kestev üksiolek on temale suurimaks karistuseks. Inimese ühiskondlikust tungidest annab tunnistust kas või seegi asjaolu, et laps oma kõige esimese naeratuse harilikult teisel elukuul naeratab kas inimese nägu nähes või tema häält kuuldes. Nii kestab see mitu nädalat : ükski teine asi peale ümbritsevate inimeste nägemise või nende hääle kuulmise ei suuda lapses nii vara naeratust vallandada.

Esimestel eluaastatel ei suuda lapsed isekeskis peaaegu midagi peale hakkata. Nad vajavad vanemate juhtimist. Sellepärast ei tõuse sõprade ega seltsimeeste probleem siin veel üldse mitte päevakorrale. ^{Kuid} neljandast eluaastast alates hakkab laps juba vajama mängukaasalasi. Algul ei suuda laps ühe korraga tegeleda rohkem kui ühe ainsa mängukaaslasega, kuid varsti harjutakse ka suuremates rühmades koos mängima. Paljudes välisriikides saadetakse ^{nelja-aastaselt} ~~selle eelise~~ lapsi juba lasteaedadesse, kus nad teiste laste seltsis olema ja nendega koos mängima harjuvad. Meil kahjuks on kombeks lapsi alles pärast viiendat või kuundat eluaastat lasteaedadesse saata. Laps kes nii kaua on üksi olnud täiskasvanute hulgas on kindlasti juba väga palju

saanud tunda n.n. ainulaste kurba saatust . Sellepärast on soovitatav et kui vanemad ei taha või ei saa last juba neljandal eluaastal saata lasteaeda , et nad siis püüaksid teda koduses ringis võimalikult sageli teiste lastega kokku puutuda lasta. Selles eas kodunevad lapsed üksteisega väga kergesti, kuna nad ei aseta üksteisele veel mingeid isiklikke nõudmisi: kellega aga kokku puututakse , sellega ollakse kohe sõber. Kerkib küsimus, kas eelkooliealisi lapsi võib jätta isekeskis, ilma täiskasvanute järelvalveta mängima. Laste ^{kasvanud lapsed} rohketes perekondades sobivad ka võõraste lastega kergemini ja tulevad kauem ilma täiskasvanute abita toime. Ainulapsed ja muidu täiskasvanute hulgas hellitatud lapsed kohanevad raskemini üksteisega, satuvad kergesti riidu ja vajavad täiskasvanute abi. Igal juhul on laste üksi jätmise eelduseks, et nendel midagi hädaohtliku ega kardetavat käepärast ei oleks,

Algkoolieas omandavad laste sõprusvahekorrad uue ilme. Need on tüübiliselt seltsimehelikud vahekorrad, kus ühenda vaks lüliks on kas ühised huvid või mingi ühine tegevus. Kuna selles eas on esiplaanil mitmesugused loodusloolised , katsetamis- ja kogumishuvid, siis kujunevad ka seltsimeeskonnad peamiselt nende ^{esimel mängevõrgu, taimede kogumise, liblikatõrjajate, raadioharrastajate jt. ümber} huvide ümber. Need on juba suuremad ja püsivamad rühmad, kui väikelaste mängurühmad. Kümne- kuni neljateistkümne-aastaste poiste hulgas leiavad eriti pinda n.n. kambad, mis on ühised ajaviite-

rühmad. Luusitakse koos metsades, linnaäärsetel platsidel, mängitakse röövlimänge, kakeldakse teiste kampadega jne. Mõned peavad säärast kambaelu noorsoo kõlblisele arengule kõige hädaohtlikumaks nähteks, kuna siin laps õpib mitmesuguseid rumalusi, vandesõnu ja roppusi. Teised arvavad siiski et see aeg, nagu paljud muudki lapse- ja nooruseea hullused, võrdlemisi kergesti mööda läheb, nad väidavad et peaaegu kõik poisid teatud vanuses säärasest kambaelust osa võtavad, ilma et see neid takistaks hiljem väärtuslikeks isiksusteks kujunemast. Saksa kirjanik Wilhelm Raabe hüüab ühes oma teoses koguni: "Oo, sina määrdinud käte, verise nina ja rebitud pluusi ilus aeg! Häda mehele, kes sind pole tundma õppinud." Niisuguseid kampasid esineb eriti suurtes linnades, kuid ka meie maal ei ole nad mingiks harulduseks. Mõni aeg tagasi tõi üks ajaleht järgmise väga iseloomuliku sõnumi säärasest kambast. "Neil päevil tuli V. linnas avalikuks omapäranä "vandeselt", kuhu olid koondunud alaealised 10-16-aastased poisikesed. Poisid käisid omavahel järjekindlalt koos ja päälikuks oli neil ühe kohaliku algkooli viimase klassi õpilane. Ühingu nimeks oli ristitud "Surma rist" ning vastav pitsat, mis kujutab risti ja koolnu pealuuud kahe säärekondiga, oli puust välja lõigatud. Oma koosolekuid on poisid pidanud pääasjalikult surnuaedades õhtuti. Liikmetel on olnud varjunimed, enamasti kanoonäitlejate omad. Nii oli neil oma

Harry Piel, Tom Mix, Cowboy ja Rinpaldine." Üks üliõpilane pihib oma algkoolieast, mil ta kasvas ühes Lõuna-Eesti alevis, kus eestlased asusid segi lätlastega, järgmise loo: "Et kool asus Läti alevis, siis oli seal palju kisklemist lätlastega ning lõppeks kujuneski asi süstemaatiliseks tapluseks. "nne tunde, tunnis ja vaheajal arutati vaid taktikaid, kuidas lätlastele "nahapeale" teha. Olin sellisest kaklemismaaniast päris sissevõetud. Liikusimegi alevis ikka mitmekesi, nii endakaitseks, kui ka mõne üksiku vaenlase rentslistesse löömiseks." Ka sellest üliõpilasest on tänapäeval saanud korralik kodanik ja teiste õpetaja. Sellega ma ei taha öelda, et säärased kambad oleksid mingiks ideaalseks aren-

nende puhul on alles et kambad, kogunenult potid panevad kergesti toime vargusi ja mureid
uurend, mis nendele kambadele kaitset viisid
gu teguriks tänapäeval on nende vastu leitud mõjuv vasturohi.

Selleks vasturohuks on noorsooorganisatsioonid, eriti mitmesugused skautlikul alusel teotsevad noorte koondised, kus samad tunnid, mis varem viisid kampade moodustamisele, leiavad mõistliku rahuldumist vilunud juhtide juhatusel.

Tütarlaste hulgas ei ole kambaelu mitte nii levinenud kui poiste kekel. Tütarlapsed eelistavad enam kahe- ja kolmekesi olekut. Kui nad kogunevad suuremateks rühmadeks, siis on need enamasti kas käsitöö-, lugemis- või vestlusrühmad. Nende rühmad on ka lühema kestvusega, sest nende hulgas esineb palju vähem n.n. kas rühma kauemat aega suudaksid koos hoida. sündinud juhte. Ka kadedus ja kergesti haavumine takistavad nendel püsivate rühmade kujunemist. Kaksik- ja kolmik vahekordades

elavad nad aga palju tundeüllasemalt ja kõrgepingelisemalt sõpruselu, kui poisid. ~~XXXXXXXX~~ Norra kirjanik Sigrid Undset ütleb väga ilusasti: "Kui tütarlapsel ei ole mõnda head sõbratari, siis on ta kõige üksildasem olend Jumala rohelisel maal, eriti kui ta ei saa teistega mängidagi."

Päris sõprus algab aga alles murde-eas, siis kui lapsed aega mööda hakkavad võõrduma vanematest. Võõrdumine perekonnast algab harilikult sellega, et nooruk tunneb nagu ei mõistaks vanemad enam teda. Siamaani oli vähemalt ema teda alati mõistnud ja ta oli võinud alati oma murede ja rõõmudega minna ema juurde. Kuid nüüd? Mida teab ema nüüd nendest tormidest, mis möllavad tema rinnas? Veel harvemini on osanud isa jääda murde^žalistele lastele sõbraks ja kaaslas^{ks}eks. Sellepärast otsitakse eriti murde^žeas omavanust sõpra kellele võiks usaldada oma sügavamad ja salajasemad mõtted. Sellele sõbrale loetakse ette oma esimesed luuletused, räägitakse oma tuleviku kavatsustest ja jutustatakse olnud petumustest ja muredest. Sama sõbraga jagatakse ka esimese armastuse rõõme või tehakse pikki jalutuskäike. Temale tõotatakse igavest truudust kuni surmani.

Säärase sõbra valikul edendavad tema isiklikud omadused, mõnikord ka välimus, väga suurt osa. Välised asjaolud, nagu ühine koolitee, pinginaabrus, vanemate tutvus jne., mis siamaani olid

mööduandvad sõpruskondade ja seltsimeeskondade kujunemisel, kaotavad nüüd oma tähtsuse ja esiplaanile astub sõbra või sõbratari isik. Selle-ealiste sõprust võime nimetada südamesõpruseks, kuna siin just tunded on esiplaanil. Säärase sõpruse haripunkt on harilikult 14.-¹⁸ eluaasta vahel. Hiljem järgnevad sellele armastusvahekorrad vastassugupoolega.

Väikelapsele on iga mängukaaslane ühtlasi ka sõber; ka algkoolieas sobitakse kergesti igatühega, kellega on ühiseid huve, murdeeas nõutakse sõbralt aga kõigep~~alt~~ isiklikku meeldivust ja mõistmist. Tarve mõsitmise järele on üks sellele eale iseloomulikumaid jooni. "Ta on sellepärast mu sõber, et ta mõistab mind" või "Kui mul oleks vähemalt sõbergi, kes mind mõistaks!" -- need on tavalised väljendused, millega noored ise iseloomustavad oma sõprusvahekorda. Mõnikord otsitakse sõbras ka täiendust nende omaduste poolest, mida endal ei ole, kurvameelsed näit. otsivad lõbusat sõpra ja ümberpöördukt.

(Üheks südamesõpruse omaduseks on, et seda saab sõlmida ainult vähestega, kõige ~~enam~~ sagedamini ainult ühega, kellega siis aga igal võimalikul juhusel koos ollakse. Kui säärased sõbrad mõnikord peavad ~~olema~~ lahus, siis vahetatakse kas või iga päev kirju. Eriti "kuumaks" võib sõprus^{va}he^unekord muutda tütarlastel. Poistel jäävad ka sõprusvahekorrad kuidagi kainemaks ja asjalikumaks, kuna tütarlastel need võtavad ikka enam tunde pärase ilme. Käiakse käealt kinni, riputakse üksteise kaelas, rõivastutakse võimalikult

ühesuguselt jne.)

Kerkib küsimus, kuidas hinnata niisugust südamesõprust kasvatuse seisukohalt.

Noor inimene vajab sõpra -- selle vastu ei saa vaielda. See on tarvilik eelaste tulevasale iseseisvale elule, kus ~~kaks~~ inimest eluteel üksteist täiendama ja mõistma peavad. Sellepärast ei tohiks meil midagi olla selle vastu, et noortel on omad sõbrad, kellega nad läbi käivad ja mõtteid vahetavad. Just üksik noor, kes kellegagi ei sobi ega ühtegi sõpra ei oma, peaks meid mõtlema panema.

Kuna sõbrad avaldavad üksteisele väga suurt mõju, siis on väga suure tähtsusega sõbra isik. Siit kerkib aga uus küsimus: kuidas võiksid vanemad oma ~~laste~~ sõprade/valikut mõjustada? Kas neil on näit. õigust keelata oma lapsel sõbrustamast teisega, kelle mõju nad peavad kahjulikuks? Paljud vastaksid sellele muidugi jaatavalt, kuid ma kardan, et neil kaugeltki igakord ei ole selged säärase keelu tagajärjed. Kas neil on küllaldasi vahendeid, et oma ~~keeldu~~ ka tööpoolest läbi viia ja ära hoida, et noored salaja kokku ei puutuks? Ja kas nad sellega veelgi ei suurenda lõhet enda ja oma lapse vahel? Paljud vanemad on oma laste sõprade suhtes umbusklikud lihtsalt seepärast, et nad kardavad, et sõber otsekui tungib nende ja lapse vehale ning röövib nendelt ~~oma~~ lapse armastuse. Säärasel juhul ollakse ka kõigeparema sõbra vastu. Niisugune vaade on kindlasti ekslik, sest ükskord võõrdub

ikkagi laps oma vanemat~~est~~ ja hakkab elama oma elu. Mida krampli-
kumalt meie seda ära hoida püü^{ame}, seda suurem^{aks} paist^{utame} ku-
ristiku enda ja oma^{lapse} vah^{el}. Kuid ma ei eita, et mõningatel
juhtudel ka tarvis on oma laste sõprusvahekordadesse otsustavalt
vahele sega, ent siis^o on ikka parem, kui meie palja keelu ase-
mel püü^{aksime} lapsele aegsasti luua võimalusi uute ja paremate
sõprusvahekordade sõlmimiseks. Ka halb sõber muut^{ub} paremaks,
ega ole enam nii kardetav, kui meie teda usaldada ja tunnustada
püü^{ame} ning temaga võimalikult sageli ise kokku puutume, ^{hda} oma
pool vastu võtame jne. Üldse on noorte sõpruselu õilistamiseks
suure tähtsusega, et see toimuks n.ö avalikkuses, päevav^algel, mit-
te "põranda all", nagu sageli. Selleks peavad kodud noorte sõpra-
dele^{av}atud olema. Asjaolu, et noored toovad pori ja liiva tuppä,
nihutavad asjad kohtadelt või teevad kära, ei tohiks anda põh-
just keelata noortel om^a sõpru koju kutsumast. Juba see, kui
võõras po^{iss} või tüdruk meie lapse sõbrana leiab meie perekonnas
vastuvõttu, mujub^a kohustavalt ka temale. Seejuures ei tohi aga
vanemad end liiga pedantlikult segada om^alaste sõprusvehekordae
desse -- noor^{ed} inimesed vajavad usaldust ja vabadust ka ise ~~mm~~
omal vastutusel olla ja elada, eriti vahekorras sõpradega.

Kasvatuse~~ks~~ kuldseks seaduseks on aga, et vanemad ise jääk-
sid oma lastele sõpradeks, keda ka murdeealised^d lapsed veel kõi-
gis raskustes ja mured^{es} usaldada võiksid ja kellelt nad abi ning
troosti võiksid leida säärasteski asjades, kus omaealised sõpra^d
neid parimalgi juhul aidata ei suudaks.

Rehiloeng 1939.